

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/13>

Попович О.В.

Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут Національного університету
«Одеська юридична академія»

Томаш Л.В.

Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту сільського господарства
Карпатського регіону Національної академії аграрних наук України

ПРАВОМІРНІСТЬ СПРИЧИНЕННЯ ШКОДИ ЗА ЗГОДОЮ ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ

Проблематика розмежування правомірної та протиправної поведінки особи здавна перебуває в полі уваги наукової спільноти, оскільки поведінка особи досить багатогранна та залежить не лише від самої особи, її готовності до здійснення конкретних вчинків, а й від інших факторів. Так, в ряді випадків для захисту себе, своїх прав та інтересів, а також для досягнення інших суспільно корисних цілей особі доводиться спричиняти шкоду правоохоронюваним інтересам. У зв'язку із тим, що така поведінка особи за зовнішніми проявами подібна до кримінально протиправного посягання, висновок про її правомірність чи протиправність зумовлює необхідність дослідження умов, обставин, стану, обстановки, за яких вона була вчинена. Констатація того факту, що спричинена шкода відповідає вимогам закону, є підставою для визнання вчиненого діяння не тільки не суспільно небезпечним і відповідно не кримінально протиправним, а, навпаки, правомірним і, як наслідок, суспільно корисним (прийнятним, допустимим). У кримінальному законі обумовлені діяння аналізуються в межах інституту обставин, що виключають протиправність діяння. Стаття присвячена формуванню теоретичних засад кримінально-правового регулювання умов правомірності спричинення шкоди людині, її правам та інтересам за її згодою. Наголошено, що кожна із обставин, що виключає протиправність діяння аналізується через призму виділення умов правомірності. В зазначеному контексті стверджується, що спричинення шкоди за згодою людини є правомірним і суспільно корисним діянням в тому випадку, коли воно відповідає умовам (критеріям, ознакам) правомірності, які можна поділити на: 1) умови правомірності згоди; 2) умови правомірності спричинення шкоди. Відповідно до Проєкту КК України виокремлено наступні умови правомірності згоди на спричинення шкоди: 1) добровільність; 2) своєчасність (отримання заздалегідь відповідно до вимог законодавства); 3) визначеність; 4) надання належною (правосуб'єктною) особою. Обґрунтовано, що до умов правомірності спричинення шкоди доцільно віднести: 1) спрямованість (об'єкт) спричинення шкоди; 2) характер діяння особи, яка спричиняє шкоду; 3) своєчасність та співрозмірність спричинення шкоди. Визначено, що правомірне спричинення шкоди за згодою особи може бути лише результатом дії, на відміну від протиправного спричинення шкоди, яка може бути результатом як дії, так і бездіяльності. Зроблено висновок, що виключно наявність у діянні особи всіх з перерахованих вище умов дозволяє вести мову про правомірне за згодою спричинення шкоди людині, її правам та інтересам.

Ключові слова: діяння; правомірна поведінка; юридична регламентація; суспільна небезпечність; суспільна корисність; згода людини; спричинення шкоди; умови правомірності; кримінальне правопорушення; обставини, що виключають протиправність діяння.

Постановка проблеми. Верховенство права як нормативного регулятора суспільних процесів у правовій державі передбачає організацію правопорядку, його підтримку, охорону і захист. Регулювати означає встановлювати відповідні еталони, масштаби суспільних процесів, визначати межі та напрямки розвитку відповідних систем. У свою чергу, сутністю правового регулювання як складової соціонормативного регулювання є впорядкування суспільних процесів шляхом встановлення відповідних норм (правил) з метою забезпечення розвитку та стабільності суспільного життя. Саме завдяки нормам права право характеризується здатністю регулювати (впливати, визначати), стає нормативним регулятором суспільних відносин, адже встановлювати відповідні межі, кордони, масштаби іманентно нормам права. Звідси право в самому широкому значенні даного поняття являє собою рівну міру, яка застосовується до різних людей, однаковий масштаб їх можливої та належної поведінки, виступає в якості єдиного офіційного критерію визнання того чи іншого положення особи, актів поведінки людей в якості правомірних чи неправомірних.

Важливою складовою сутності правомірної поведінки є її юридична регламентованість. Остання визначається тим, що основні властивості поведінки, яка передбачена правом чітко визначаються в нормах права. Юридична регламентація правомірної поведінки передбачає встановлення взаємних суб'єктивних прав і закріплення кореспондуючих юридичних обов'язків. Значення юридичної регламентації правомірної поведінки полягає перш за все в тому, що в законі встановлюються межі її суспільної корисності чи допустимості. Крім того, відповідні дії можуть бути визначені як неправомірні виключно через встановлення порушення меж правомірної поведінки. Разом з тим, основне призначення юридичної регламентації суспільно корисної чи допустимої (правомірної) поведінки полягає в забезпеченні впорядкування, розвитку і охорони цієї ж правомірної поведінки, засобом якої досягається бажаний для особи, суспільства та держави результат.

Екстраполюючи вищезазначені положення на сферу кримінально-правового регулювання зауважимо, що поведінка людини за своїм змістом може бути або кримінально-правомірною (суспільно корисною чи допустимою) або кримінально-неправомірною (суспільно небезпечною). Оскільки виключно кримінальний закон встановлює вичерпний перелік суспільно небезпечних діянь, які є кримінальними правопорушеннями,

то і виключно кримінальним законом визначаються ситуації, за наявності яких діяння не є кримінальним правопорушенням. До останніх належать обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння. При цьому визначальною ознакою та критерієм належності діяння до такого роду обставин є правомірність яка, з одного боку, передбачає дотримання кримінально-правової заборони, а, з іншого боку, констатує відсутність суспільної небезпечності. Як результат, актуалізується потреба у науковому осмисленні та тлумаченні для ефективного застосування кримінального законодавства проблем, які пов'язані із розумінням умов правомірності спричинення шкоди за згодою особи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості правового регулювання спричинення шкоди особі, її правам та інтересам за її згодою перебували у сфері посиленої уваги таких відомих українських правознавців: П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін, М.В. Зенова, О.М. Кваша, Н.М. Михальченко, М.В. Панов, Т.І. Присяжнюк, М.В. Сенаторов, Г.В. Чеботарьова. Наявні розробки безумовно сприяли розвитку теоретичної думки, їх авторів об'єднувало прагнення сприяти забезпеченню прав та законних інтересів особи, внести свій вклад в удосконалення законодавства та практики його застосування.

Не заперечуючи цінність праць вищезазначених науковців відзначимо, що єдності у вирішенні низки дискусійних питань щодо розуміння спричинення шкоди особі, її правам та інтересам за її згодою як обставини, що виключає протиправність діяння у доктрині кримінального права немає. Чимало проблем, пов'язаних із застосуванням кримінального законодавства, розробкою нового Проекту КК України є дискусійними, тлумачаться неоднозначно і вимагають не тільки подальшого вивчення, але й нових підходів до їх вирішення.

Метою статті є формування теоретичних засад кримінально-правового регулювання умов правомірності спричинення шкоди людині, її правам та інтересам за її згодою.

Виклад основного матеріалу. Реалізація правової реформи є важливою складовою процесу трансформації українського суспільства, яка передбачає розробку нових кодифікованих актів у сфері відповідальності за публічні правопорушення. Задля досягнення обумовленої мети, 2019 року Президентом України було утворено Комісію з питань правової реформи, у складі якої сформовано Робочу групу з питань розвитку кри-

мінального права (далі – Робоча група), успішним результатом роботи якої став проєкт нового Кримінального кодексу України (далі – Проєкт КК України) [1]. Формулюючи законодавчу модель інституту обставин, що виключають протиправність діяння Проєкт КК України зберігаючи певну правонаступність у регламентації цього інституту, водночас суттєво корелює її з врахуванням здобутків сучасної української кримінально-правової науки. Основними новелами зазначеного інституту відповідно до Проєкту КК України стали: 1) формулювання назви розділу через негативну ознаку, а саме виключення будь-якої протиправності, що вказує на комплексний характер цього інституту; 2) передбачення відкритого переліку обставин, що виключають протиправність діяння через визначення останніх як дії або бездіяльності, що відповідає умовам, передбаченим Конституцією України, зазначеним Розділом, іншим законом або міжнародним договором; 3) формулювання загальної імперативної норми, яка визначає ознаки, що є загальними для всіх обставин, що виключають протиправність діяння; 4) значне чисельне збільшення кількості самих обставин; 5) встановлення загальної імперативної норми про правові наслідки вибачальної та невибачальної помилки для всіх обставин, що виключають протиправність діяння.

Серед обставин, що виключають протиправність діяння новою кодифікацією кримінального законодавства передбачено спричинення шкоди правам та інтересам особи за її згодою. Відповідно до ст. 2.9.8. Проєкту КК України кожна особа має право за правомірною згодою іншої людини спричинити їй шкоду її правам чи інтересам.

Доцільність визнання спричинення шкоди за згодою особи як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння ще в середині минулого сторіччя заперечувалась із посиланням на те, що спричинення такої шкоди має іншу юридичну природу та належить до сфери регулювання інших галузей права. Вважалось, що у випадку наприклад, надання фізичною особою згоди на вилучення в неї речі добровільно та в межах прав, якими ця особа уповноважена розпоряджатись відбувається дозволена цивільно-правова угода, яка не належить до кримінального права [2, с. 103]. На думку, О.О. Кваші та Н.М. Михальченко на сучасному етапі такий підхід вже не витримує критики [3, с. 110].

У сучасних умовах інститут обставин, що виключають злочинність діяння, як слушно зауважує Ю.В. Баулін, має міжгалузевий характер

та включає такі приписи, які є відображенням норм інших галузей права, зокрема цивільного та адміністративного права [4, с. 137]. Необхідність скасування норм кримінального закону, що передбачають кримінальну відповідальність за діяння, які втратили суспільну небезпеку в нових умовах обумовлена як досягненнями науково-технічного прогресу, так і призначенням кримінального закону – охороняти лише найбільш важливі соціальні цінності.

Повністю підтримуємо позицію В.О. Навроцького, відповідно до якої будь-яке суспільне явище, процес, предмет не може перебувати у стані спокою, незмінності, застою. Соціальні феномени повинні постійно розвиватися, щоб не деградувати і не загинути [5, с. 37]. Проблема полягає лише у напрямках та шляхах, якими може здійснюватись такий розвиток.

Традиційно, кожна із обставин, що виключає протиправність діяння аналізується через призму виділення умов правомірності. Останні справедливо вважаються найбільш значущим аспектом аналізу будь-якої обставини, що виключає протиправність діяння, оскільки являють собою певні правила, які передбачені законом про кримінальну відповідальність, дотримання яких є обов'язковим для визнання відповідного діяння, яке вчинене під впливом відповідної обставини правомірним.

У кримінально-правовій доктрині відсутня єдність підходів до визначення поняття «умови правомірності». Так, під умовами правомірності розуміють: склад, що усуває суспільну небезпеку і протиправність діяння [6, с. 35]; лише ознаки відповідної обставини, що виключає протиправну діяльність [7, с. 288–292]; лише підстави відповідної обставини, що виключає протиправну діяльність [8, с. 503]; підстави та ознаки відповідної обставини, що виключає протиправну діяльність [8, с. 503]. У кримінально-правовій літературі поряд з умовами правомірності застосовуються також терміни «критерій правомірності», «ознака правомірності» [9, с. 350].

На наш погляд, усі викладені вище підходи не мають принципових розбіжностей. У будь-якому разі вчені наголошують на необхідності розгляду умов правомірності, як сукупності двох елементів – підстави для такого діяння («умови правомірності, що характеризують згоду») і самого вчинку («умови правомірності, що характеризують саме спричинення шкоди»).

Відсутня єдність поглядів і щодо того, яким умовам правомірності повинна відповідати згода особи на спричинення шкоди. Так, М.О. Серга-

тий, М.А. Лавренко розглядають такі умови правомірності згоди: 1) посягання відбувається на ті блага, якими потерпілий має право розпоряджатися; 2) згода може бути дана лише на вчинення дій, які не переслідують суспільно небезпечних цілей; 3) згода дана осудною і дієздатною особою та є добровільною, а не вимушеною [10, с. 146]. Михальченко Н.М. в якості ознак (умов) згоди потерпілого як обставини, що виключає злочинність заподіяння шкоди визначає, що така згода повинна бути: 1) дійсною, реальною, наявною; 2) висловленою безпосередньо перед початком реалізації згоди (прохання) або підтверджувати попередню згоду; 3) добровільною, позбавленою будь-якого тиску, примусу, обману; 4) чітко сформульованою (визначеною, конкретною); 5) спрямованою на досягнення мети, що не є соціально шкідливою [6, с. 77]. Крім того, у кримінально-правовій доктрині істотні ознаки згоди (або прохання) особи на заподіяння шкоди класифікують на різні підгрупи. Так, наприклад М.В. Зенова розподіляє їх на: 1) ознаки об'єктивного характеру: законність, наявність та визначеність, часові рамки згоди, обмеженість; 2) ознаки суб'єктивного характеру: дійсність, добровільність [11, с. 9].

Відповідно до Проекту КК України умовами правомірності згоди на спричинення шкоди можна визначити: 1) добровільність; 2) своєчасність (отримання заздалегідь відповідно до вимог законодавства); 3) визначеність; 4) надання належною (правосуб'єктною) особою.

Підтримуємо позицію тих вчених, які визначають суспільно корисний характер мети згоди на спричинення шкоди як обов'язкову ознаку її правомірності [12, с. 178; 6, с. 77]. Остання не повинна мати на меті спричинення суспільно небезпечних наслідків.

Наявність лише умов правомірності згоди на спричинення шкоди означає, що надана особою згода є правомірною. Однак цього недостатньо для визнання самого спричинення шкоди людині, її правам та інтересам правомірним. Правомірність згоди на спричинення шкоди необхідно відрізнити від правомірності самого спричинення шкоди. Спричинення шкоди є атрибутом зазначеної обставини, що виключає протиправність діяння, а її відсутність виключає наявність такої обставини. На кшталт необхідної оборони, яка є єдністю двох протилежностей: посягання та захисту, тоді як спричинення шкоди за згодою особи є єдністю згоди та спричинення шкоди. Кожна з протилежностей має свої властивості, що характеризуються відповідними умовами право-

мірності. Дотримання цих умов особою свідчить про те, що її дії відповідають нормам права (правомірні) [13, с. 115].

Особливості умов правомірності спричинення шкоди за згодою людини не були предметом спеціальних досліджень. Відповідно до Проекту КК України до таких умов доцільно віднести: 1) спрямованість (об'єкт) спричинення шкоди; 2) характер діяння особи, яка спричиняє шкоду; 3) своєчасність та співрозмірність спричинення шкоди. Аналіз зазначених умов дозволяє з'ясувати сутність спричинення шкоди за згодою людини, провести межу між цим діянням та діянням злочинним та водночас – глибше пізнати сутність спричинення шкоди за згодою людини як соціального та правового феномену.

Шкода за згодою людини, відповідно до Проекту КК України спричинюється правам чи інтересам, якими ця людина повноважна розпоряджатися. Враховуючи специфіку зазначеної дефініції, об'єктом спричинення шкоди можуть бути як майнові, так і особисті немайнові права особи, на розпорядження якими вона уповноважена. Щодо майнових прав особи, то допустимим є надання згоди на знищення, пошкодження, відчуження майна, яке належить людині на праві власності або яке є її часткою в спільній власності. Щодо особистих немайнових прав у науковій літературі дискутується питання допустимості згоди на спричинення шкоди. Загалом, у основу вирішення даної проблеми покладене розуміння того, якими особистими немайновими благами особа може вільно розпоряджатися на власний розсуд. Домінуючим у кримінально-правовій науці є підхід, відповідно до якого «згода потерпілого виключає протиправність дій особи, яка заподіяла шкоду, лише при заподіянні шкоди тим правам та інтересам, якими потерпілий може без будь-яких обмежень вільно розпоряджатися на свій розсуд, за винятком шкоди його життю і здоров'ю» [14, с. 236]. Корнєєва О.В. визначає, допустимою згодою на заподіяння шкоди честі, гідності, статевій свободі, недоторканності приватного життя, житла, таємниці листування, телефонних розмов, а надання згоди потерпілого на завдання шкоди його здоров'ю вважає більш складним питанням [15, с. 201]. Зенова М. В. розглядає серед особистих немайнових благ, які охороняються кримінальним законом, і щодо яких згода (прохання) потерпілого може виступати обставиною, яка виключає злочинність діяння, такі: блага, щодо яких положення про згоду (прохання) потерпілого поширюються повною мірою (власність,

воля, честь і гідність, статевая свобода та статевая недоторканість); блага, щодо яких положення про згоду (прохання) потерпілого поширюються із застереженням (життя та здоров'я) [16, с. 423]. Проектом КК України реалізовано підхід відповідно до якого, об'єктом спричинення шкоди за згодою людини є будь-які майнові, так і особисті немайнові права та інтереси людини, якими ця людина повноважна розпоряджатися, за виключення спричинення смерті, оскільки спричинення смерті за згодою чи проханням людини не визнається правомірним і тягне кримінальну відповідальність за вбивство незалежно від мотиву та мети вчинення. Позбавлення життя невиліковно хворої людини, навіть з мотиву співчуття з метою позбавлення її нестерпних страждань розглядається як кримінальне правопорушення, що вчинене за наявності ознаки, що знижує тяжкість злочину, але не виключає кримінальну відповідальність.

Важливим є з'ясування питання, у якій формі (дії чи бездіяльності) спричиняється шкода за згодою людини. У загальній нормі ст. 2.9.1. Проекту КК України прямо визначено, що обставиною, що виключає протиправність діяння є дія або бездіяльність. Таке законодавче визначення дає підстави вести мову як про дію, так і про бездіяльність як можливі форми спричинення шкоди за згодою особи. Проте виникає закономірне питання: чи може діяння особи у стані спричинення шкоди за згодою особи виражатися у пасивній формі поведінки, у бездіяльності. На нашу думку, правомірне спричинення шкоди за згодою особи може бути лише результатом дії, на відміну від протиправного спричинення шкоди, яка може бути результатом як дії, так і бездіяльності. Правомірне спричинення шкоди шляхом бездіяльності неможливе.

Наступною ознакою діяння особи, яка спричиняє шкоду за згодою є своєчасність спричинення шкоди. Діяння щодо спричинення шкоди повинні бути своєчасними, тобто відповідати у часі згоді особи. Своєчасність спричинення шкоди прямо пов'язана з тривалістю існування згоди. Заподіяння шкоди може розпочатись не раніше, ніж з'явиться згода особи на спричинення їй, її правам та інтересам шкоди, та припинитись не пізніше, ніж ця згода зникне. При цьому немає значення, чи минула згода в силу об'єктивних причин, усунута безпосередньо особою, яка її

давала або будь-ким іншим чином. Шкода, заподіяна до або після, виходить за межі правомірного спричинення шкоди за згодою потерпілої особи, і залежно від цього є передчасною або запізнілою, що і позбавляє її правомірності. На думку Н.М. Михальченко, необхідним є уточнення, відповідно до якого згода має бути висловлена не просто «до» вчинення діяння, а «безпосередньо перед» вчиненням такого діяння [1, с. 75].

Відповідність спричинення шкоди згоді особі є ключовою характеристикою, яка дозволяє відповісти на питання: чи була спричинена шкода достатньою чи вона перевищувала допустиму? Тобто, чи мало місце перевищення меж спричинення шкоди. Однак межі спричинення шкоди за згодою людини в Проекті КК України прямо не визначені на відміну від інших обставин, що виключають протиправність діяння. Частина 3 ст. 2.9.8. Проекту КК України відзначає, що правомірним є спричинення шкоди людині лише в межах наданої нею згоди. Не визнається правомірним спричинення смерті людини за її згодою або на її прохання.

Слід зазначити, що вказана законодавча дефініція не розкриває і форму вини з якою може бути перевищено межі заподіяння шкоди: умисно чи з необережності. Із цього можна зробити висновок, що перевищенням є умисне або необережне спричинення шкоди, яка не відповідає наданій згоді.

Висновки. Умови правомірності обставини, що виключає протиправність діяння являють собою певні правила, які передбачені законом про кримінальну відповідальність, дотримання яких є обов'язковим для визнання відповідного діяння, яке вчинене під впливом відповідної обставини, правомірним. Умови правомірності спричинення шкоди за згодою людини поділяються на дві групи: 1) умови правомірності згоди (добровільність; своєчасність; визначеність; надання належною (правосуб'єктною) особою); 2) умови правомірності спричинення шкоди (спрямованість (об'єкт) спричинення шкоди; характер діяння особи, яка спричиняє шкоду; своєчасність та співрозмірність спричинення шкоди). Звідси слідує, що спричинення шкоди за згодою особи можна вважати правомірним і суспільно корисним лише при відповідності діяння особи як умовам правомірності згоди так і умовам правомірності спричинення самої шкоди людині, її правам та інтересам.

Список літератури:

1. Текст проєкту Кримінального кодексу України (станом на 14.10.2023). <http://bit.ly/4840wn3> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Ташлицька Н.М. Згода потерпілого на спричинення шкоди своїй власності в системі обставин кримінального та цивільного законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. Випуск 40. Том 2. С. 102–105.
3. Кваша О., Михальченко Н. Відсутність суспільної небезпеки як конститутивна ознака обставин, що виключають злочинність діяння. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 2 (10). С. 109–114.
4. Баулін Ю.В. Обставини, що виключають злочинність діяння. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 132–148.
5. Навроцький В.О. Наступність у кримінальному праві: до 70-річчя проф. Ю.В. Бауліна : матеріали наук. конф. (Харків, 8 верес. 2023) / редкол. : Ю.А. Пономаренко (голова), О.В. Харитоновна, Н.В. Маслак та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримінального права. Харків : Право, 2023. 352 с.
6. Михальченко Н.М. Згода потерпілого у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 231 с.
7. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
8. Кісілюк Е.М., Мошенець Д.М. Умови правомірності необхідної оборони, які характеризують посягання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 503–509.
9. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
10. Сергатий М. О., Лавренко М. А. Щодо питання про розширення кола обставин, що виключають злочинність діяння. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 2 (40). С. 144–147.
11. Зенова М.В. Поняття, види і значення згоди (або прохання) особи на заподіяння шкоди її правоохоронюваним інтересам (порівняльне кримінально-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 19 с.
12. Хряпінський П.В. Обставини, що виключають злочинність діяння, у системі заохочувальних засобів кримінально-правового характеру. *Концептуальні основи кримінальної законотворчості* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 жовт. 2017 р.). Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. С. 176–181.
13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 1064 с.
14. Кримінальне право України. Загальна частина / Андрусів Г. В., Андрушко П. П., Бенківський В. В. та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.
15. Корнєєва О.В. Межі втручання держави в права людини в контексті згоди потерпілого на заподіяння шкоди його правоохоронюваним інтересам. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 199–202.
16. Зенова М.В. Поняття, ознаки і види згоди (прохання) потерпілого. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 71. С. 419–427.

Popovych O.V., Tomash L.V. THE LEGALITY OF CAUSING HARM WITH A PERSON'S CONSENT: CONCEPTS AND CONDITIONS

The issue of distinguishing between lawful and unlawful behavior of a person has long been in the focus of attention of the scientific community, since the behavior of a person is quite multifaceted and depends not only on the person himself or herself, his or her readiness to commit specific acts, but also on other factors. Thus, in some cases, in order to protect oneself, one's rights and interests, as well as to achieve other socially useful goals, a person has to cause harm to the interests protected by law. Due to the fact that such behavior of a person is similar to a criminal offense in its external manifestations, the conclusion about its legality or illegality necessitates the study of the conditions, circumstances, state, and situation in which it was committed. The statement that the damage caused meets the requirements of the law is the basis for recognizing the act not only as not socially dangerous and, accordingly, not criminal, but, on the contrary, as lawful and, as a result, socially useful (acceptable, permissible). In the criminal law, the conditional acts are analyzed within the framework of the institute of circumstances that exclude the illegitimacy of an act. The article is devoted to the formation of the theoretical foundations of criminal law regulation of the conditions for the legality of causing harm to a person, his/her rights and interests with his/her consent. The author emphasizes that each of the circumstances which exclude the illegitimacy of an act is analyzed through the prism of the conditions of legitimacy. In this context, it is argued that causing harm with the consent of a person is a lawful and socially

useful act if it meets the conditions (criteria, signs) of legitimacy, which can be divided into: 1) conditions of legitimacy of consent; 2) conditions of legitimacy of causing harm. According to the Draft of the Criminal Code of Ukraine, the following conditions for the legitimacy of consent to cause harm are distinguished: 1) voluntariness; 2) timeliness (obtained in advance in accordance with the requirements of the law); 3) certainty; 4) given by a proper (legal person). It is substantiated that the conditions for the legitimacy of harm should include: 1) the direction (object) of the harm; 2) the nature of the act of the person causing the harm; 3) timeliness and proportionality of the harm. The author determines that lawful infliction of harm with a person's consent can only be the result of an action, unlike unlawful infliction of harm which can be the result of both action and inaction. The author concludes that only the presence of all of the above conditions in a person's action allows us to talk about lawful harm to a person, his/her rights and interests with his/her consent.

Key words: *act; lawful behavior; legal regulation; public danger; public benefit; human consent; causing harm; conditions of legality; criminal offense; circumstances excluding the illegitimacy of an act.*